

Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman 2014-2020 ja alueellisten suunnitelmien ympäristöarvioinnit

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma

1 Rakenerahasto-ohjelman laadinta ohjelmakaudelle 2014-2020

1.1 Manner-Suomen rakenerahasto-ohjelma ja alueelliset suunnitelmat

Rakenerahasto-ohjelmalla toteutetaan EU:n alue- ja rakennepolitiikkaa, jonka tavoitteena on edistää alueiden taloudellista ja sosiaalista kehitystä sekä vähentää kehityseroja eri alueiden välillä. EU:n tuki jäsenmaille kanavoidaan määräaikaisten toimenpideohjelmien kautta.

EU:n rakenerahastojen ohjelmakaudelle 2014–2020 laaditaan yksi valtakunnallinen ohjelma-asiakirja (Manner-Suomen rakenerahasto-ohjelma), joka sisältää sekä Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) että Euroopan sosiaalirahaston (ESR) toimet. Ohjelma korvaa nykyistä ohjelmakautta (2007-2013) varten laaditut neljä alueellista EAKR-ohjelmaa ja valtakunnallisen ESR-ohjelman.

Manner-Suomen rakenerahasto-ohjelma 2014-2020 laaditaan alueellisten suunnitelmien ja valtakunnallisten toimien suunnitelman pohjalta. Se on yksi, yhtenäinen asiakirja, joka ei sisällä erikseen alueellisia osia, valtakunnallista osaa tai rahoituskehysä. Alueelliset suunnitelmat tarkentavat yleisempää ohjelma-asiakirjaa ja ne hyväksytään vain kansallisesti, kun varsinaisen ohjelma-asiakirjan hyväksyy myös Euroopan komissio.

Alueelliset suunnitelmat valmistellaan kahdella alueella; Itä- ja Pohjois-Suomi yhdessä ja Etelä- ja Länsi-Suomi yhdessä. Suunnitelmien valmistelusta vastaavat maakunnan liitot yhteistyössä valtion viranomaisten, kuntien ja muiden tahojen kanssa. Maakunnan liittojen valmistelemat suunnitelmat muodostavat pohjan valtakunnallisen toimenpideohjelman alueelliselle toiminnalle. Suunnitelmien koordinaatiovastuu on Pohjois-Pohjanmaan ja Päijät-Hämeen liitoilla.

Ministeriöt vastaavat ohjelman valtakunnallisten peruslinjausten ja valtakunnallisen toiminnan valmistelusta. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa lopullisen ohjelmaesityksen laatimisesta eli valtakunnallisten toimien ja alueellisten suunnitelmien yhteensovituksesta.

Tämä osallistumis- ja arviointisuunnitelma koskee Itä- ja Pohjois-Suomen alueellista suunnitelmaa, Etelä- ja Länsi-Suomen alueellista suunnitelmaa, valtakunnallisten toimien suunnitelmaa sekä em. suunnitelmat kokoavaa Manner-Suomen rakenerahasto-ohjelmaa.

1.2 Rakenerahasto-ohjelman painopisteet ja toimintalinjat

Euroopan komissio on esittänyt rakenerahastojen varojen keskittämistä nykyistä suppeampaan määrään temaattisia painopistealueita. Euroopan aluekehitysrahaston tuki Suomen osalta tulee keskittää 80 %:sti energiatehokkuuteen ja uusiutuvaan energiaan, pk-yritysten kilpailukykyyn sekä innovaatioihin. Energiatehokkuuteen, uusiutuvaan energiaan ja muihin alueiden vähähiilisyttä edistäviin toimenpiteisiin tulee varata 20 % rahoituksesta.

Alueellisten suunnitelmien on perustuttava Euroopan unionin ja kansalliseen lainsäädännön lisäksi alueen maakuntaohjelmiin ja työ- ja elinkeinoministeriön antamiin valtakunnallisiin linjauksiin.

Työ- ja elinkeinoministeriön esityksen mukaisesti ohjelman painopisteitä ovat: pk-yritysten kilpailukyky (EAKR), uusimman tiedon ja osaamisen hyödyntäminen (EAKR), vähähiilinen talous (EAKR) saavutettavuus (EAKR), työllisyys ja työvoiman liikkuvuus (ESR), koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen (ESR) ja sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR).

Ohjelman sisällöllisiä painopisteitä kuvataan tarkemmin tausta-aineistossa, johon voi tutustua osoitteessa www.tem.fi/ohjelma2014.

2 Ympäristöarvioinnin lähtökohdat

Kansallisen rakennerahasto-ohjelman (ja alueellisten suunnitelmien) valmisteluun ja toteuttamiseen sovelletaan lakia viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (ns. SOVA-laki, 200/2005). Lain mukaan viranomaisella on velvollisuus selvittää ja arvioida valmistelemiensä suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutukset, jos niiden toteuttamisella voi olla merkittäviä vaikutuksia muun muassa ihmiseen, luontoon ja sen monimuotoisuuteen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan tai luonnonvaroihin.

Muun ennakoarvioinnin tavoin tarkoituksena on tukea ohjelman valmistelua ja arvioida tuotettuja dokumentteja ympäristönäkökulmasta. Arviointi suoritetaan vaiheittain siten, että ohjelman valmistelijat saavat palautetta jo valmisteltujen ohjelmakokonaisuuksien osalta sekä voivat tarvittaessa myös tarkistaa tai muuttaa jo tekemiään valintoja. Ympäristöarviointi tehdään osana muuta valmistelua ennen suunnitelmien hyväksymistä.

Arvioinnin tavoitteena on toisaalta lisätä tiedonsaantia viranomaisten suunnitelmista ja mahdollisuuksia osallistua niiden valmisteluun. Osallistumisen ja vuovaikutuksen lähtökohdat on kuvattu jäljempänä luvussa 4.

Arviointi etenee siten, että vuoden 2012 aikana laaditaan alueelliset suunnitelmat ja niiden ympäristöarvioinnit. Valtakunnallisen ohjelman arviointimenettely käynnistyy samanaikaisesti alueellisten arviointien kanssa. Ensi vaiheessa laadittavat alueelliset suunnitelmat ja niiden ympäristöarvioinnit ovat osa valtakunnallisen ohjelman valmistelua, minkä vuoksi arvioinnit ovat sisällöllisesti osin päällekkäisiä. Lopputuloksena syntyy ympäristöselostus, jossa kuvataan suunnitelmien ja ohjelmakokonaisuuden todennäköisesti merkittävät ympäristövaikutukset. Ympäristöselostus pohjautuu alueellisten suunnitelmien ympäristöselostuksiin ja niitä täydentävään valtakunnallisen osion ympäristövaikutusten arviointiin.

Alueellista valmistelua koordinoivat maakunnan liitot vastaavat näiden suunnitelmien ympäristöarvioinnista. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa valtakunnallisen ohjelman ympäristöarvioinnista. Tiedottamisen ja kuulemisen osalta vastuut on jaettu siten, että ministeriö huolehtii valtakunnallisesta ja maakunnan liitot alueellisesta vuorovaikutuksesta.

Ohjelma/suunnitelma	Ohjelma/suunnitelma-alue	SOVA-lain tarkoittama ohjelmasta/suunnitelmasta vastaava viranomainen
Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelma	Koko Suomi Ahvenanmaata lukuun ottamatta	Työ- ja elinkeinoministeriö
Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma	Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Kainuu, Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala	Pohjois-Pohjanmaan liitto (koordinoiva rooli)
Etelä- ja Länsi-Suomen alueellinen suunnitelma	Etelä-Karjala, Kymenlaakso, Uusimaa, Päijät-Häme, Kanta-Häme, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi, Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Satakunta	Päijät-Hämeen liitto (koordinoiva rooli)

3 Arvioinnin sisältö

Ympäristöarvioinnissa analysoidaan ohjelman (suunnitelmien) painopistealueiden, erityistavoitteiden ja tuettavan toiminnan todennäköiset ympäristövaikutukset. Arviointi laaditaan painopistealueittain (toimintalinjoittain) ja kokonaisuuden osalta.

Alueellisten suunnitelmien arviointi kattaa alueellisen suunnitelman sisällön, minkä lisäksi huomioon otetaan valtakunnallisesti rahoitettavat toimet. Koko ohjelman arviointi sisältää koosteen alueellisten suunnitelmien vaikutuksista, kuvauksen valtakunnallisten toimien vaikutuksista sekä arvion ohjelman kokonaisvaikutuksista.

Vaihtoehtoasetelmana on 1) nykytilan mukainen kehitys (0-vaihtoehto) ja 2) suunnitelman toteutumista seuraava kehitys, ts. suunnitelman toteuttamisen vaikutuksia suhteutetaan tilanteeseen, jossa suunnitelmaa ei toteutettaisi:

- VE0: Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelmaa/alueellista suunnitelmaa ei laadita; kehittäminen perustuu kansallisiin, alueellisiin ja paikallisiin toimiin
- VE1: Rakennerahasto-ohjelma/alueellinen suunnitelma laaditaan ja EU-rahoitusta ohjautuu suunnitelman mukaiseen kehittämistoimintaan

Ohjelman (suunnitelman) arviointi dokumentoidaan ympäristöselostukseen, jossa esitetään tarpeellisessa määrin tiedot mm. ympäristön nykytilasta, suunnitelman ja ohjelman kannalta merkitykselliset ympäristötavoitteet, suunnitelman toteuttamisen keskeiset vaikutukset, vaihtoehtoverailun tulokset, haitallisten vaikutusten lieventämistoimenpiteet sekä suunnitelma vaikutusten seurannasta. Lisäksi tulee dokumentoida arviointiprosessi.

Ympäristöselostuksessa esitetään (asetuksen 2005/347 artikla 4 mukaisesti) arviointi ohjelman (suunnitelman) toteuttamisen vaikutuksista:

- ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen
- luonnon monimuotoisuuteen, eliöstöön, kasvillisuuteen, maaperään, veteen, ilmaan ja ilmastotekijöihin
- yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
- luonnonvarojen hyödyntämiseen
- em. tekijöiden välisiin suhteisiin.

Arvioinnin tarkkuustaso vastaa suunnitelman tarkkuustasoa. Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelma ja siihen liittyvät alueelliset suunnitelmat ovat luonteeltaan ”puiteohjelmia”; esimerkiksi konkreettisia rahoitettavia hankkeita ei vielä tässä yhteydessä määritellä. Aiempien ohjelmakausien kokemusten perusteella vaikutukset ympäristöön ovat siten luonteeltaan pääasiassa välillisiä ja/tai kumuloituvia.

Arvioinnin tärkeänä tehtävänä on varmistaa suunnitelman samansuuntaisuus kestävä kehityksen ja ohjelman kannalta keskeisten ympäristötavoitteiden (esim. ilmastotavoitteet) kanssa. Suunniteltuja toimia tarkastellaan ympäristönäkökulmasta ja arvioidaan tukevatko ne suunnitelman kannalta relevanttien ympäristöongelmien ratkaisemista/ympäristötavoitteiden saavuttamista vai ohjaavatko toimet kehitystä päinvastaiseen suuntaan.

Arvioinnissa hyödynnetään soveltuvin osin muissa yhteyksissä alueen ympäristöstä ja ympäristövaikutuksista laadittuja selvityksiä, esimerkiksi maakuntaohjelmien ja kuluva ohjelmakauden rakennerahasto-ohjelmien vaikutusten arviointeja.

4 Osallistuminen ja vuorovaikutus

Yleisöllä ja viranomaisilla on mahdollisuus esittää mielipiteensä suunnitelmaa tai ohjelmaa valmistelevalle viranomaiselle ja vaikuttaa suunnitteluun sen aloitusvaiheessa ja arvioinnin aikana.

Suunnitelman ja ympäristöarvioinnin käynnistymisestä tiedotetaan lehdistössä, suoraan keskeisille yhteistyö- ja intressitahoille sekä työ- ja elinkeinoministeriön ja maakunnan liittojen internet-sivuilla. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma pidetään nähtävillä työ- ja elinkeinoministeriön ja koordinoivien liittojen internet-sivuilla. Työ- ja elinkeinoministeriö sekä koordinoivat liitot kuulevat samassa yhteydessä ympäristöselostuksessa annettavien tietojen laajuudesta ja yksityiskohtaisuudesta muita viranomaisia SOVA-lain edellyttämällä tavalla.

Ympäristöselostuksen valmistuttua selostus sekä suunnitelma- tai ohjelmaluonnos pidetään nähtävillä 30 päivän ajan. Tänä aikana yleisöllä on mahdollisuus tutustua raportteihin, kommentoida niissä esitettyjä tietoja ja esittää niistä mielipiteensä suunnitelmaa tai ohjelmaa valmistelevalle viranomaiselle. Ympäristöselostukseen tai suunnitelman hyväksymispäätökseen liitetään selvitys siitä, miten vuorovaikutuksen yhteydessä saatu palaute on otettu huomioon.

Lakisääteisen kuulemisen lisäksi ohjelma- ja suunnitelmaluonnoksia käsitellään lukuisissa sidosryhmätilaisuuksissa kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Suunnitelma-alueilla toimii valmisteluryhmät, joissa on alueen maakunnan liittojen ja ELY-keskusten edustus. Valmistelu toteutetaan yhteistyössä keskeisen alueellisten sidosryhmien kanssa. Ympäristöarviointia ja sen tuloksia käsitellään myös näissä tilaisuuksissa.

5 Aikataulu

Valtioneuvosto on linjannut 27.9.2012 ne sisällölliset painopisteet, joiden mukaan ohjelmien tuettavaa toimintaa valmistellaan Manner-Suomessa. Valtakunnallinen ja alueellinen valmistelu noudattavat samaa aikataulua.

Valtakunnallisen ohjelman ja alueellisten suunnitelmien ympäristöarvioinnit käynnistyvät syys-lokakuussa, jolloin suunnittelun ja arvioinnin lähtökohdista (tämä osallistumis- ja arviointisuunnitelma) tiedotetaan yleisölle ja kuullaan ympäristöviranomaisia ympäristöarvioinnissa käsiteltävien tietojen laajuudesta ja yksityiskohtaisuudesta.

Luonnosversioita alueellisista suunnitelmista valmistuu kahdessa vaiheessa; lokakuussa ja joulukuussa 2012. Ympäristöselostukset laaditaan rinnakkain suunnitelmien valmistelun kanssa siten, että ne valmistuvat joulukuussa 2012. Alueellisten suunnitelmien arviointi kattaa alueellisen suunnitelman sisällön, minkä lisäksi huomioon otetaan valtakunnallisesti rahoitettavat toimet.

Alueelliset suunnitelmat ja niiden ympäristöselostukset asetetaan nähtäville joulukuussa 2012 - tammikuussa 2013. Aineisto sisältää kuvaukset sekä alueellisista suunnitelmista että valtakunnallisesta suunnitelmasta sekä näistä laaditut ympäristöselostukset ja kuvaukset ympäristövaikutuksista.

Manner-Suomen ohjelman kokonaisluonnosta työestetään kuulemisen jälkeen siten, että käy ilmi, miten ympäristöselostus ja alueellisen suunnitelman tai ohjelman valmistelun aikana saadut mielipiteet ja lausunnot on otettu huomioon. Lisäksi esitetään, miten ne ovat vaikuttaneet suunnitelman tai ohjelman sisältöön ja vaihtoehtojen valintaan. TEM vastaa ohjelma-asiakirjan kokonaisluonnoksen ja sen pohjalta laaditun ympäristöselostuksen ja muiden ympäristövaikutusten kuvausten perusteella tehtävän yhteen vetävän koosteen laatimisesta.

TEM huolehtii ohjelma-asiakirjan kokonaisluonnokseen liittyvästä lausuntojen hankkimisesta hallintomenettelylain mukaisesti ennen kuin valtioneuvosto tekee siitä päätöksen. Ohjelma-asiakirjassa kuvataan SOVA-lain mukaisten menettelyjen toteuttaminen sekä yhteenvetävä kooste ympäristöselostuksista ja tarvittaessa muista ympäristövaikutusten kuvauksista sekä niistä kuulemisessa annetuista palautteista. Tämä lausuntokierros toteutetaan ohjelmavalmistelu aikataulusta riippuen keväällä - kesällä 2013. Valmistelussa pyritään siihen, että valtioneuvosto tekee päätöksen ohjelma-asiakirjasta alkusyksystä 2013, jonka jälkeen käydään viralliset neuvottelut Euroopan komission kanssa.

TEM tiedottaa suunnitelmien ja ohjelman hyväksymisestä. Tavoitteena on, että ohjelma hyväksytään komissiossa viimeistään vuoden 2014 alkupuolella. Alueelliset suunnitelmat ovat kansallisia asiakirjoja, joiden hyväksymisestä päätetään erikseen.

6 Yhteystiedot

Lisätietoja rakennerahasto-ohjelman valmistelusta ja siihen liittyvästä ympäristöarvioinnista antavat työ- ja elinkeinoministeriö sekä alueellisten suunnitelmien valmistelua koordinoivat maakunnan liitot.

Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelma

- Aluekehitysjohtaja Kaisa-Leena Lintilä, työ- ja elinkeinoministeriö (ohjelmavalmistelu), kaisa-leena.lintila@tem.fi, +358 (0)40 551 3022
- ylitarkastaja Harri Ahlgren, työ- ja elinkeinoministeriö, (ympäristöarviointi), harri.ahlgren@tem.fi; +358(0)50 396 3318

Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma

- Ohjelmapäällikkö Päivi Keisanen, Pohjois-Pohjanmaan liitto (alueellisen suunnitelman valmistelu), paivi.keisanen@pohjois-pohjanmaa.fi, +358 (0)50 431 0605
- Vs. ympäristöpäällikkö Tuomas Kallio, Pohjois-Pohjanmaan liitto (ympäristöarviointi), tuomas.kallio@pohjois-pohjanmaa.fi, +358 (0)50 345 7047

Etelä- ja Länsi-Suomen alueellinen suunnitelma

- Ohjelmajohtaja Mari Kuparinen, Päijät-Hämeen liitto, (alueellisen suunnitelman valmistelu ja ympäristöarviointi), mari.kuparinen@paijat-hame.fi, +358(0) 3 871 9450 tai +358 (0) 44 371 9450 (alueellisen suunnitelman valmistelu ja ympäristöarviointi)
- EU-avustaja Anu Pousi, Päijät-Hämeen liitto, anu.pousi@paijat-hame.fi, +358(0)3 871 9465 tai +358(0) 44 371 9465

7 Lisätietoja

Tarkempia tietoja Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelmasta ja sen valmistelusta sekä ympäristöarvioinnista:

www.tem.fi/ohjelma2014